

**Kindlustusvõtja süüline käitumine kui
kindlustusandja täitmiskohustust
mõjutav faktor ohutusnõuete
mittetäitmisel või riskiasjaolude
suurenemisel**

Olavi-Jüri Luik
vandeadvokaat
olavi@lextal.ee
Tel 50 97 543

- 9.45-10.00 Registreerimine
- 10.00-11.30 Koolitus
- 11.30-12.00 Lõuna
- 12.00-13.30 Koolitus jätkub

- **Eesti** – võlaõigusseadus, eeskujuks Saksamaa reformieelne VVG jne.
- **Läti** – ICL, Insurance Contract Law, kindlustuslepinguseadus – reformimisel PEICL-i eeskujul.
- **Leedu** – CC, Civil Code, tsiviilseadustik ja IL, Insurance law, kindlustusseadus – kindlustuse osas eeskujuks suuresti Venemaa tsiviilkoodeks.
- **Saksamaa** – VVG, kindlustuslepinguseadus – 2008 väga suures osas reformitud, kärbitud kindlustusandja õigusi.
- **Soome** – ICA, Insurance Contract Act, kindlustusseadus – ohutusnõuete regulatsiooni osas PEICL-i „eeskuju“.
- **EL** – PEICL, Principles of European Insurance Contract Law, 2 režiim, võimalik, et juba 2018.

- Kindlustuslepingu puhul on poolte põhikohustusteks vastavalt: kindlustusvõtjal tasuda kindlustusmakset ja kindlustusandjal tasuda kindlustusjuhtumi saabumisel kindlustushüvitist.
- Eksisteerivad kahjukindlustuses keskse tähtsusega kindlustusjuhtumi eelsed kindlustusvõtja kõrvalkohustused – riski suurendamisest hoidumine ja ohutusnõude täitmine - mille rikkumisel võib olla oluline mõju kindlustusandja täitmiskohustusele.

- Ohutusnõudeid iseloomustab, et see hõlmab juhiseid kahju tekkimise vältimiseks või tekkinud kahju piiramiseks.
- Läbi ohutusnõuete sätestamise määratleb kindlustusandja enda jaoks, mida on mõistlik ja mida ei ole mõistlik oodata kindlustusvõtja käitumisest.

- PEICL-i ohutusnõuete kontseptsioon on sarnane, kui mitte identne anglo-ameerika "*promissory warranties*" või Saksamaa "*Obliegenheiten*".
- PEICL artikkel 4:101 sätestab, et ohutusnõuded on kindlustuslepingu tingimused, milles kirjeldatakse kindlustusandja "vastutamise" eeltingimusi nõudes kindlustusvõtjalt kindlustusjuhtumi eelselt käituda või mitte-käituda teatud viisil.

- PEICL 4:101 eeskujuks on Soome kindlustuslepingu seaduse artikkel 31, mis sätestab, et kindlustuslepingu tingimused võivad meetodeid, menetlusi või muid kokkuleppeid eesmärgiga takistada või piirata isikukahju, varakahju või suuniseid selle kohta, et isik kasutab või juhib vara teatud pädevusega (ettevaatusabinõud). Kindlustusvõtja peab ohutusnõudeid täitma. Kui kindlustusvõtja tahtlikult või raskest hooletusest ei täida ohutusnõudeid, siis võib kindlustushüvitist vähendada või selle tasumisest keelduda.

- VAATAME - KAASUS II
- Jälgimisseadme paigaldamata jätmine – kas tegemist on ohutusnõuete rikkumisega?

- Eesti VÕS, Läti ICL ja Leedu CC ning IL ei defineeri ohutusnõuete mõistet eraldi ja tegemist on kindlustusvõtja üldiste lepinguliste kohustustega – nimetatud võib olla ka üheks põhjuseks, miks praktikas nendes riikides esineb segadust riski suurenemisel ja ohutusnõuete rikkumisel vahet tegemisel.

- Olulise erandina välistab EL direktiiv 93/13/EEC artikkel 4 lõige 2 direktiivi mõjualast tüüptingimused, mis puudutavad lepingu põhilist eset või hinna ja saadu suhet. Hinna ja saadu suhte all peetakse eelkõige silmas seda, kas saadud teenuse või asja kvaliteet on proportsionaalne asja eest makstud hinnaga. Enamuses Euroopa riikides aktsepteeritakse, et artikkel 4 lõige 2 katab vaid tingimust, mis kirjeldab lepingu sisu, s.o. kindlustusriski kirjeldust, kuid mitte ohutusnõudeid.

- PEICL-i definitsioonist kerkib kaks küsimust:
- (i) kuidas tõmmata piir ohutusnõude täitmise ja riskivälistuse vahele;
- (ii) kuidas suhestuvad ohutusnõude täitmise säte ja kahju põhjustamine raskest hooletusest või tahtlusest (artikkel 9:101). Kas kui kindlustusvõtja ei täida ohutusnõudeid, kas ka siis saab rakendada artiklit 9:101?

- Esimese küsimuse peale saab tuua näite: ohutusnõude saab sõnastada kui tagatise (näiteks kindlustusvõtja luba hoida sõidukit tavapärasel tehnilises korras). Samas võib seda sõnastada ka kui välistust, mis piirab riski (juhul kui sõiduk pole tehnilises korras, siis pole tegemist kindlustusjuhtumiga).
- Üks lahendus on vaadata kas selline "riskivälistus" sisaldab ka süü elementi põhjuslikkusena. Juhul kui seda ei eksisteeri, siis tuleb vastavat tingimust *contra proferentem* doktriini (*ambiguity doctrine*) alusel tõlgendada tüüptingimuste kasutaja vastu.

- Näide: Eesti Riigikohtu lahend nr 3-2-1-59-05.
- Antud lahendis eitas kohus kindlustusandja õigust kindlustusriski selliselt piirata viidates *contra proferentem* doctrine rakendamise vajadusele ning sedastades, et kindlustusandja täitmiskohustusele võib mõju omada sellises olukorras ainult kindlustusvõtja poolne ohutusnõuded rikkumine.

- Hispaania kohtupraktika: Tribunal Supremo. 31.05.2003.a. otsus asjas „Allianz Ras Seguros y Reaseguros, S.A. v Order of the Ministry of Economy.

- Ohutusnõuete rikkumisel saab olla kaks tagajärge:
- (i) esimesel juhul kindlustusandja aktsepteerib rikkumist ja rikkumine ei mõjuta kindlustuslepingu kehtivust ja kindlustusandja täitmiskohustust;
- (ii) teisel juhul kindlustusandja ei aktsepteeri rikkumist ja tal on omakorda kaks võimalust: (i) esimesel juhul on kindlustusandjal õigus leping lõpetada ja (ii) teisel juhul vabastab kindlustusandja täitmiskohustusest.

- Kindlustusandja õigus leping lõpetada ohutusnõuete rikkumisel.
- PEICL artikkel 4:102 (1) sätestab, et tingimus, millega võimaldatakse ohutusnõuete mittetäitmisel kindlustusandjal kindlustusleping lõpetada, on tühine välja arvatud, kui kindlustusvõtja rikkus enda kohustusi sooviga põhjustada kahju või tegutses teadmises, et kahju tekib.

- PEICL artikkel 4:102 (2) alusel peab kindlustusandja langetama ühe kuu jooksul pärast vastava asjaolu ilmnenemist otsuse, kas ta soovib sama kindlustusvõtjaga lepingut jätkata, vastava teate mittesaatmine 1 kuu jooksul on vaadeldav vastava olukorra aktsepteerimisena. Vastava ajapiiri sätestamine on õigustatud ainuüksi seetõttu, et vastasel korral võib aastase kindlustuslepingu korral kindlustusvõtjal tekkida olukord kus ta on 11 kuud teadmatuses, et kas kindlustusandja lõpetab lepingu või mitte.

- **KAASUS:** Kindlustatud majas ei elata talve-eelsel perioodil nädal aega seoses sellega, et kindlustusvõtja sõidab välismaale. Sellel ajal maja ei köeta ning välitemperatuur on miinuskraadides. Veetorustik majas külmub ja lõhkeb, tekitades olulise kahju. Abstraheerimine veel seda näidet alternatiivselt selliselt, et (i) küttesüsteem lakkas töötamast puhkusel oleku ajal tehnilistel põhjustel, s.o. kindlustusvõtjale oli antud asjaolu teadmata ja ta ei saanud seda mõjutada või (ii) kindlustusvõtja ise lülitas kulude kokkuhoiu eesmärgil küttesüsteemi puhkuse ajaks välja. Viimasel juhul saame eristada veel kahte juhtumit: a) puhkusele minnes ei olnud välistemperatuuri langemine alla nulli ettenähtav b) puhkusele minnes oli juba välistemperatuur alla nulli.

- Ohutusnõude mõju kindlustusandja täitmiskohustusele kindlustusjuhtumi toimumisel.
- PEICL artikkel 4:103 (1) sätestab, et tingimus, mis vabastab ohutusnõuete mitte-täitmisel osaliselt või täielikult kindlustusandja täitmiskohustusest on kehtiv vaid siis kui kahju on põhjustatud kindlustusvõtja tahtlusega tekitada kahju või raske hooletusega ning teadmisega, et kahju tõenäoliselt tekib.

- Kindlustusvõtja süü küsimuses. Soome Vakuutuslautakunnan 30.08.2007 otsus nr VKL 312/07.
- Mis on tagajärg olukorras, kus autoomanik läheb sisespordihallis jalgpalli mängima, jättes sõiduki võtmed väljaku äärde spordikotti (sisespordihallis ei olnud lukustatavaid kappe) ning kindlustusvõtja sportimise ajal varastatakse spordikotist võtmed ja nende abil ka sõiduk?

•Õiguskirjanduses rõhutatakse, et kindlustuse põhil filosoofia kohaselt võetakse kindlustus lisaks õnnetusjuhtumile ka hooletu käitumise jaoks. Samas võivad pooled sellest kõrvale kalduda selge erikokkuleppega. Selline tingimus peab aga vastama artikkel 1:103 nõuetele. PEICL artikkel 4:103 (2) sätestab, et selgelt sätestatud tingimuse korral võib kindlustusandja täitmiskohustust vähendada vastavalt kindlustusvõtja süü astmele - sellisel juhul peab väljamakstav hüvitis olema seoses ohutusnõuete rikkumise tagajärjel tekkinud kahjuga.

- Soomes on näiteks leitud, et hüvitise vähendamine või keeldumine tuleb kõne alla vaid siis, kui kahju on põhjuslikus seoses ohutusnõude rikkumisega, sealjuures kindlustusandja peab tõendama süü olemasolu ja selle seost kahjuga ning siis võib ohutusnõude rikkumisel, kui see ei olnud tahtlik või raskelt hooletu ja teadmiseiga, et kahju tekib, kindlustushüvitist vähendada $1/4$ – $1/3$.

- Nimetatust rohkem saab Soomes vähendada kindlustushüvitist vaid raske hooletuse korral ja teadmiseaga, et kahju tekib (keeldumine või 1/2). Kerge hooletuse korral kuulub kahju hüvitamisele täies ulatuses. Sealjuures tahtluse korral võib asjaoludest (vanus, haigus, meeleseisund, majanduslik seis) tulenevalt tulla kõne alla ka osaline hüvitamine.

- VAATAME - KAASUS VI - Ettevõtte varakindlustus.

- Soome Vakuutuslautakunnan otsus 15.12.2010 nr VKL 182/10.
- Milline on tagajärg olukorras, kus saun süttib põlema seetõttu, et sauna kerise külgakaitse külge olid riided kuivama jäetud?

- Kuna Eesti VÕS, Läti ICL ja Leedu CC ning IL ei defineeri ohutusnõude mõistet eraldi, siis ei eksisteeri ka vastavates seadustes eraldi sätteid ohutusnõuete rikkumise kohta. Küll aga saavad kindlustusandjad tugineda üldistele lepingulisi kohustusi ja nende rikkumise tagajärgi sätestavatele normidele.

- VAATAME - KAASUS IV - Sõidukijuhi tähelepanu hajumine kaskokindlustuses.

- Tartu Maakohtu 10.12.2007 otsus tsiviilasjas nr 2-07-20394.
- Milline on tagajärg kui sõidukijuht avas sõidu ajal karastusjoogi pudeli ja kiirusepiirangu alas 50 km/h. sõideti enda väitel kiirusega 70-80 km/h?

- Pärnu Maakohtu 02.03.2010 otsus tsiviilasjas nr 2-08-86293.
- Kas kindlustusvõtja venna poolt põleva küünla mahakukutamine ja seeläbi korteri põlema panemine on kindlustusandja täitmiskohustust mõjutav asjaolu?

- Eesti VÕS seab ohutusnõuded rikkumisel kindlustusandjale täitmiskohustusest vabanemiseks kaks formaalset eeldust:
- (i) rikkumine peab olema toimunud kindlustusvõtja süül (süü vorm ei ole oluline);
- (ii) rikkumine peab mõjutama kahju tekkimist või kahju suurust.

- Kas raske hooletuse välistamise osas tuleks eelistada, et Eesti Riigikohus annaks tulevikus *case law*’na tõlgenduse sellisena, et kindlustusandja saab vastava välistuse sätestada vaid siis kui tegemist on eraldi läbiräägitud eritingimusega, s.o. tegemist ei saa olla standardse tüüptingimusega?

- Harju Maakohtu 16.05.2008 otsus tsiviilasjas nr 2-07-18974.
- Milline on õiguslik tagajärg olukorras, kus kaup jäeti ilma katuseeta laoplatsile lageda taeva alla vihma kätte, mille tulemusel kaup sai kahjustada?

- Tartu Ringkonnakohtu 10.12.2010 otsus tsiviilasjas nr 2-08-70614.
- Milline on õiguslik tagajärg olukorras, kus sõidukijuht sõidab vilkuvate punaste tulede ajal raudteele ja sõiduk põrkub rongiga?

- *Transparentsuse printsiibi* all tuleb mõista oluliselt rangemat seaduses sätestatud miimumnõuet tüüptingimuste esitajale, mis puhul ei piisa sellise nõude täitmiseks pelgalt sellest, et tüüptingimused on heas usus mõistlikule kindlustusvõtjale arusaadavalt formuleeritud.

- Olukorras, kus kindlustusandja täitmiskohustus on välistatud ka hooletuse korral, ei korrespondeeru süüaste selle tagajärgedega proportsionaalsuse mõttes, mille pooled saavutaksid, kui nad oleksid lepingutingimuste osas läbirääkimisi pidanud. Tegemist on *transparenttsuse printsiibi* eiramisega ja seega peaks kohus sellises olukorras *contra proferentem* reeglile tuginedes mitte aktsepteerima kindlustusandja vabanemist täitmiskohustusest.

- Läti kindlustuslepingu seaduse artikkel 24 lg 3 kohaselt peab kindlustusandja maksma kindlustushüvitist kui kindlustusjuhtumi põhjustas kindlustusvõtja hooletus, v.a. kui kindlustuslepingus on selles eraldi kokku lepitud. Seega sisuliselt võimaldab ICL välistada kindlustusandja täitmiskohustuse raske hooletuse korral ja isegi tavaline hooletus võib olla kindlustusandja täitmist piirav – seda aga eraldi kokkuleppe korral.

- Leedu kindlustusseaduse artikkel 89 kohaselt võib kindlustuslepinguga täpsustada millal kindlustusandja vabaneb täitmiskohustusest kui kindlustusjuhtum on põhjustatud raskest hooletusest.
- Leedu Riigikohtu 10/12/2007 otsus Nr. 3K-3-545/2007.

- Tallinna Ringkonnakohtu 22.10.2007 lahend tsiviilasjas nr 2-06-21186.
- Kas 105 km/h sõitmine 50km/h alas olukorras, kus sõiduk saaks kurvi läbida ka kiirusel 138 – 147 km/h on raskelt hooletu?

- VAATAME - KAASUS I - Tehnosüsteemi purunemine külmumise tõttu.

- Kaskokindlustuses on tavapäraseks ohutusnõudeks, et sõiduki võtmeid peab hoidma viisil, mis ei tee lihtsaks nende vargust ja sõidukist lahkudes tuleb sõiduki ukсед lukustada.
- Kuidas aga suhtuda kindlustusvõtja süüsse selliste juhtumite puhul kus kindlustusvõtja jättis sõiduki mootori tööle, võtmed süütelukku ja samaaegselt võttis sõiduki pagasnikust ravimeid ning sellel hetkel sõiduk varastati?

- Juhtumis, kus kindlustusvõtja käivitas sõiduki parkimisplatsil, et sõidukit soojendada ja seejärel lahkus sõidukijuht majja 15 minutiks ning tagasi välja tulles avastas, et sõiduk oli varastatud?
- Soome, Eesti, Läti, Leedu?

- Viru Maakohtu 28.05.2009 lahend tsiviilasjas nr 2-07-12394.
- Milline mõju kindlustusandja täitmiskohustusele on asjaolul, et sõiduki valdaja jätab varuvõtmed lukustatud pagasnikusse? Kas selline tegu on põhjuslikus seoses võimaliku sõiduki vargusega?

- VAATAME - KAASUS III - Sõiduki vargus.

- Harju Maakohtu lahend nr 2-07-10217.
- Mis saab olukorras, kus sõiduk varastati korteris kapi peal olnud võtme abil ja selle võtme hõivas kindlustusvõtja magamise ajal kindlustusvõtja tuttav, kellega ta eelnevalt koos tarvitas alkoholi?

- PEICL-i seisukohalt on küsitav kas sellistel juhtudel, kus formaalselt on tegemist ohutusnõude rikkumisega, saab kohalduda ka artikkel 9:101?
- PEICL Artikkel 9:101 (1) sätestab, et kindlustushüvitis ei kuulu tasumisele juhul, kui kindlustatud isik või kindlustusvõtja tekitas kahju tahtlikult, või raske hooletusega ja teadmisega, et kahju tõenäoliselt tekib.

- Soome õigusteadlane Jaana Norio-Timonen: kahju põhjused võib jagada: *piisavateks põhjusteks* ja *vajalikeks põhjusteks*. *Piisavaks põhjuseks* on asjaolu, mis loodusseaduste ja terve ühiskonna jaoks teeb teatud asja võimalikuks. *Vajalik põhjus* on asjaolu, ilma milleta teatud tagajärg ei oleks saanud. Ohutusnõuetes kirjeldatud käitumine on kindlustusjuhtumi saabumiseks *piisav põhjus*, kuid ei ole *vajalik põhjus*. Seega ohutusnõuete rikkumine ja kindlustusjuhtumi saabumine ei lahenda kausaalsuse küsimust, vaid tuleb kaaluda, mis eesmärk oli ohutusnõuetel igal konkreetsel juhul.

- *Vajalik põhjus* ehk *efficient proximate cause* on üks põhjustest, mis põhjustab teised ja tegemist pole tingimata viimase ja määrava põhjusega. *Efficient proximate cause* päästab liikuma sündmuste ahela, tegemist ei ole tingimata vallandava põhjusega vaid pigem domineeriva põhjusega.
- *Piisav põhjus* ehk *immediate cause* on viimane akt või tegu, mis viib teatud tagajärje või tulemuseni otseselt, põhjustades resultaadi ilma täiendava sekkumiseta.

- *Hüpoteetilise näite* (maja torude külmumine kindlustusvõtja puhkuse ajal) korral on järelmiks: PEICL-i puhul vabaneb kindlustusandja osaliselt või täielikult enda täitmiskohustusest vaid siis, kui kindlustusvõtja puhkusele minnes oli juba välistemperatuur alla nulli ja ta lülitas küttesüsteemi ise välja, kuna kahju oli põhjustatud ohutusnõuete rikkumisega raskest hooletusest ja teadmise, et kahju tõenäoliselt tekib.

- Leedu puhul eeldab kindlustushüvitise vähendamine või keeldumine kindlustusvõtja süülist käitumist ja seega olukorras, kus kindlustusvõtja ei osanud ja ei pidanud asjaolusid arvestades ette nägema välistemperatuuri alla nulli langemist, ei ole rikkumisel mõju kindlustusandja täitmiskohustusele. Raske hooletus eeldab täiendavalt Leedu kindlustusseaduse § 89 kohaselt, et selline tingimus peab olema eraldi läbi räägitud.

- Läti puhul on kindlustusandja osalise või täieliku kahju hüvitamisest vabanemise eelduseks, et kindlustusvõtja süü vorm on raskem kui hooletus.
- Eestis mõjutab kindlustusandja täitmiskohustust see kui kindlustusvõtja rikkumine on mõjutanud kahju tekkimist või kahju suurust. Seega võib analoogne kindlustusjuhtum, analoogse kindlustusvõtja käitumise puhul, omada Eestis, Lätis ja Leedus diametraalselt erinevat lahendust.

- Harju Maakohtu 16.03.2009 otsus tsiviilasjas nr 2-07-43148.
- Mida teha olukorras, kus kindlustusvõtja valetab ohustusnõuete täitmise kohta?

- 9.45-10.00 Registreerimine
- 10.00-11.30 Koolitus
- 11.30-12.00 Lõuna
- 12.00-13.30 Koolitus jätkub

- Riski element kuulub lahutamatult inimtegevuse juurde. Kindlustusrisk on oht, mille vastu kindlustatakse. Maja kindlustamisel võivad näiteks kindlustusriskiks olla tulerisk, loodusõnnetuse risk, üleujutuse risk, vandalismi risk, varguse risk.
- Kindlustusjuhtumi puhul on tegemist olukorraga, kui realiseerub kindlustusrisk, mille saabumine kas ei olnud üldse kindel, või mille saabumine oli küll kindel, aga selle ajahetk oli teadmata.

- Nõukogu direktiiv 93/13/EMÜ sätestab üheselt, et *käesoleva direktiivi kohaldamisel ei hinnata ebaõigluse suhtes lepingu põhiobjekti ega tarnitava kauba või osutatavate teenuste kvaliteedi ja hinna suhtega seotud tingimusi; lepingu põhiobjekti ning hinna ja kvaliteedi suhte võib sellest hoolimata arvesse võtta muude tingimuste õigluse hindamisel; sellest järeldeb muu hulgas, et sellist hindamist ei tehta ka kindlustuslepingute puhul, mille tingimustega määratakse kindlaks või piiritletakse kindlustusrisk ja kindlustaja kohustused, sest need piirangud võetakse arvesse tarbija poolt makstava kindlustusmaks arvutamisel.*

- Tarbijaid ebaõiglaste tüüptingimuste eest kaitsva direktiivi kohaldamisel ei hinnata ebaõiglust, kui tegemist on kindlustusriski piiritlemisega, sest sellest sõltub *pretium periculi*. Näiteks Eesti VÕS-i puhul ei ole vastavat erandit tehtud ja seega kindlustuslepinguid tuleb hinnata analoogselt kõigi teiste tarbijalepingutega.

- Euroopa Kohus on leidnud lahendis nr Case C-484/08, et Council Directive 93/13/EEC aluseks olev minimaalse ühtlustamise põhimõte kajastub artiklis 8 sisalduvas pädevuses, mis lubab liikmesriikidel võtta vastu või säilitada rangemaid sätteid, mis tagavad direktiivis sätestatud minimaalsest standardist kaugemale mineva kaitse isegi kui need tingimused on koostatud lihtsas ja arusaadavas keeles.

- Eesti erandi puudumise näide: Tallinna Ringkonnakohtu 20.04.2010 lahend tsiviilasjas nr 2-07-31792.

- Saksamaal leitakse, et saab rääkida riskikompensatsioonist (*Gefahrkompensation*). Ühest asjaolust suurenenud riski võib kompenseerida sellega, kui mõne teise aspekti toimumise tõenäosus langeb. Näiteks tühjaksjätetud külalistemaja puhul võib küll järelevalve puudumine riski tõsta, kuid selle tasakaalustab omaltpoolt täielik inimtegevuse puudumine. Risk ei ole tõusnud kui riski tõstvad asjaolud ning riski vähendavad asjaolud on omavahel tasakaalus.

- Saksamaal on kohus defineerinud ka riskivahetuse (*Gefahrenwechsel*), mis tähendab olukorda, kus ühel ja samal aja ajavahemikul esinevad nii riski vähendavad kui ka suurendavad asjaolud, mis kokkuvõttes teineteise mõju kustutavad.
- Saksamaal eristatakse veel „mittetahtliku riskikompensatsiooni“, s.o. juhul kui kindlustusvõtja tõstab teadlikult ning tahtlikult kindlustusriski, kuid temast mitteolevalt ning mittetahtlikult esineb mõni riskikompenseeriv asjaolu siis loetakse risk kompenseerituks.

- Saksamaa Riigikohtu lahend kohtuasjas nr IV ZV 183/03.
- Kas riski suurenemise ja kahju vahel peab eksisteerima põhjuslik seos ning kas lisaks tuleb kaaluda ka riski kompenseerimist?

- Missugusest riskisuurendusest tuleb kindlustusandjat teavitada?
- Riskisuurenduse keeld kannab endas eesmärgi tagada kindlustussuhte stabiilsus. Riskisuurendus viib asümmeetrilise informatsioonini (*asymmetric information*).

- Riskisuurendust reguleeritakse erinevates riikides erinevalt – osades riikides on sätestatud vaid oluline suurenemine, samas enamustes riikides minnakse veelgi kaugemale. Kui kindlustuslepingus on kindlustusriskiks tulerisk, siis tuleriski suurenemiseks on tulekahju ohu suurenemine, kui liiklusõnnetuse risk, siis liiklusõnnetuse ohu suurenemine jne. Samas tuleb aga esitada küsimus: missugune ja mis ulatuses vastava ohu suurenemine? Missuguseid teadmisi peab kindlustusvõtjale omistama?

- PEICL artikkel 4:201 sätestab, et kui kindlustusleping sisaldab endast sätteid seoses kindlustusriski suurenemisega, ei ole neil mõju, välja arvatud juhul kui küsimuse all olev riski suurenemine on oluline ja selline, mis on sõlmitud kindlustuslepingus täpselt määratletud. Seega seab PEICL eelduseks, et riski suurenemine peab olema oluline ja kindlustuslepingus täpsustatud.

- Leedu tsiviilkoodeksi (CC) artikkel 6.1010. (1) seab eelduseks, et muutuma peavad kindlustuslepingus sätestatud asjaolud ning tegemist peab olema olulise muutusega, mis põhjustab kindlustusriski suurenemise või selle võimalikkuse suurenemise, s.o. ka Leedu kindlustusvõtja ei pea teatama mistahes abstraktsest riski suurenemisest vaid ainult lepingus üheselt viidatud riskiasjaolude suurenemisest. Leedu CC kohaselt on olulised asjaolud need asjaolud, mis on sätestatud tüüptingimustes ja need mille kohta on kindlustusandja esitanud küsimusi.

- Läti kindlustuslepinguseaduse (ICL) artikkel 14 (1) kohaselt peab kindlustusvõtja teavitama riski suurendamisest ja teavitama peab sellisest riskist mille kohta kindlustusvõtja on kindlustuslepingu sõlmimisel küsinud andmeid (ICL artikkel 5).

- VÕS ei sea eelduseks, et kindlustusrisk peaks olema oluline ja kindlustuslepingus täpsustatud. VÕS § 443 paneb kindlustusvõtjale kohustuse teavitada mistahes abstraktsest riskisuurendus, ainsaks eelduseks on VÕS § 447 lg 2 alusel, et riski suurenemine peab olema oluline. On küsitav kas selline VÕS poolt valitud abstraktne riskisuurendus keeld pole mitte liialt kindlustusvõtjat koormav. Ka praktikas ei täpsusta Eesti kindlustusandjad tihti mida riskisuurendus all silmas peetakse.

- Välismaine õiguskirjandus rõhutab, et see, mida kindlustusandja peab konkreetselt riskisuurenduseks peab olema kindlustuslepingus täpsustatud – seda selleks, et kindlustusvõtjale peab olema teada millised täpsed ja konkreetsed kohustused talle kindlustuslepingust tulenevad.

- Saksamaa kindlustusõigust analüüsidest jõuab järeldusele, et olulisi asjaolusid peab olema muudetud nii palju, et täitmisnõue kindlustusandja vastu oleks seeläbi muutunud tõenäolisemaks, kui kindlustuslepingu sõlmimisel ning seejuures, et kindlustusandjad peaksid olulisuse üle otsustamisel hindama, kas nad oleksid muutunud tingimusi arvestades üldse kindlustuslepingu sõlminud või oleksid selle sõlminud kõrgema kindlustusmaksega.

- Kuidas ja millal tuleb riskisuurendus teavitada.
- Olulised erinevused eksisteerivad ka viisis kuidas tuleb riski suurenemisest kindlustusandjat teavitada.
- PEICL artikkel 4:202 (1) kohaselt kui lepingus on sätestatud, et kindlustusvõtja on kohustatud kindlustusriski suurenemisest teatama, on kindlustusvõtja, kindlustatud isik või soodustatud isik kohustatud kindlustusriski suurenemisest teatama määral, milles ta oli teadlik või pidi olema teadlik kindlustuskaitsest ja kindlustusriski suurenemisest.

- Eestis ei reguleeri VÕS otsesõnu riskisuurenduse teatamise vormi ega viisi ning mõõndakse, et juhul, kui kindlustuslepingu pooled ei ole vormis kokku leppinud võib kindlustusvõtja oma teatamiskohustuse täita ka suuliselt. Samas on märkimisväärne, et antud osas on paljud Eesti kindlustusandjad enda tüüptingimustes siiski sätestanud kohustusliku kirjaliku vormi.

- Läti ICL artikkel 14 (1) seab teavitamisvormi puhul eelduseks kirjaliku kindlustusandja teavitamise.

- VÕS § 443, ICL artikkel 14 (1) ja CC artikkel 6.1010 (1) kohustavad kindlustusvõtjat viivitamata teatama kindlustusandjat asjaolust, et kindlustusriski võimalikkus on suurenenud.
- On küsitav kas Eesti VÕS, Läti ICL ja Leedu CC viivitamatu teatamise nõue pole mitte kindlustusvõtjat liialt koormav.

- Täiendavalt kerkib üles küsimus, et mis saab siis kui kindlustusvõtja ei teadnud riski suurenemisest. PEICL-i kohaselt ei saa asjaolul, millest kindlustusvõtja ei olnud teadlik, olla mõju kindlustusandja täitmiskohustusele.

- Riskisuurenduse tagajärjed, kui kindlustusjuhtumit ei ole toimunud.
- Leedu tsiviilkoodeksi artikkel 6.1010 (2) sätestab, et kindlustusandja, keda on teavitatud riskisuurendusest, saab nõuda lepingu tingimuste muutmist või kindlustusmakse suurendamist. Juhul kui kindlustusvõtja ei ole lepingu muutmise või suurema maksega nõus, siis saab kindlustusandja nõuda kohtu kaudu kindlustuslepingu lõpetamist.

- Läti kindlustuslepinguseaduse artikkel 16 annab kindlustusandjale alternatiivi: kui kindlustusriski suurenemine toimus ja kindlustusandja suudab tõendada, et ta ei oleks sellistel asjaoludel lepingut sõlminud, siis võib kindlustusandja:
 - (i) 15 päeva jooksul riski suurenemisest teada saades pakkuda kirjalikult kindlustusvõtjale lepingu muutmist;
 - (ii) teatada kirjalikult kindlustuslepingu lõpetamisest.

- Omakorda kui kindlustusvõtja ei nõustu lepingu muutmisega või ei teata enda otsusest, tekib Läti kindlustusandjal kaks valikuvõimalust: (i) kindlustusandja võib lepingu lõpetada või (ii) võimaldada lepingul jätkuda samadel tingimustel. Juhul kui kindlustusjuhtum toimub nn muutmisperioodil, siis peab kindlustusandja kahju vastavalt lepingule hüvitama. Samas aga ICL artikkel 16 (8) kohaselt kui kindlustusvõtja käitub pahauskselt või raskelt hooletult, mis suurendas kindlustusriski, võib kindlustusandja lepingu lõpetada ja jätta kindlustusmaksed ettemaksu tagastamata.

- VÕS § 446 eristab kahte olukorda:
 - (i) riskisuurendus kindlustusvõtjast tulenevatel asjaoludel (*subjektiivne riski suurenemine*);
 - (ii) riskisuurendus kindlustusvõtjast sõltumatutel asjaoludel (*objektiivne riski suurenemine*).

- Esimesel juhul ehk subjektiivsel riski suurenemisel seab VÕS riski suurenemisel kindlustusandja valikud sõltuvusse kindlustusvõtja süüst:
- (i) kui riski suurenemine toimus kindlustusvõtja süül, siis võib kindlustusandja kindlustuslepingu etteteatamata üles öelda, samas
- (ii) süü puudumisel võib kindlustusandja lepingu üles öelda, teatades sellest ette üks kuu.

- Teisel juhul objektiivsel riski suurenemisel võib kindlustusandja nõuda lepingu muutmist tagasiulatuvalt, alates riskisuurendus. Kui kindlustusvõtja ei nõustu lepingu muutmisega või kui suurenenud kindlustusriski korral kindlustusandja ei oleks lepingut sõlminud, võib kindlustusandja lepingu üles öelda, teatades sellest ette üks kuu. VÕS mõistes on ka oluline, et kindlustusandja saab õiguskaitsevahendeid kasutada 1 kuu jooksul pärast riski suurenemisest teadasaamist.

- PEICL jätab kindlustusandjate otsustada, kas nad soovivad kindlustuslepingu üles öelda või seda muuta. Nimelt sätestab PEICL artikkel 4:203 (1), et juhul kui leping sätestab, et kindlustatud riski suurenemise korral on kindlustusandja õigus lepingust taganeda, saab seda õigust kasutada ühe kuu jooksul alates riski suurenemise asjaolust teada saamisest või ilmnemisel kindlustusandjale, teatades sellest kindlustusvõtjale kirjaliku teatega.

- Riskisuurenduse tagajärjed kindlustusjuhtumi toimumisel
- Praktikas ei ole. harvad juhud, mil kindlustusriski võimalikkus muutub pärast kindlustuslepingu sõlmimist, misjärel ei vasta kindlustusandja poolt kindlustuslepingu sõlmimisel avaldatud asjaolude alusel arvutatud kindlustusmakse enam riskile (*adverse selection*), mida kindlustusandja kandma peab. Seega keelab seadus kindlustusvõtjal suurendada kindlustusriski võimalikkust ning ka selle võimalikkuse suurendamise kolmandate isikute poolt, kelle eest kindlustusvõtja vastutab.

- Artikkel 4:202: Kohustus teavitada riski suurenemisest.
- Kui lepingus on sätestatud, et kindlustusvõtja on kohustatud kindlustusriski suurenemisest teatama, on kindlustusvõtja, kindlustatud isik või soodustatud isik kohustatud kindlustusriski suurenemisest teatama määral, milles ta oli teadlik või pidi olema teadlik kindlustuskaitsest ja kindlustusriski suurenemisest. Riski suurenemisest võib teavitada ka kolmas isik.

- Kui teavitamiskohustus on nõutud mingi kindla ajaperioodi vältel, peab see ajaperiood olema mõistlik. Teade peaks olema efektiivselt edasi antud.
- Teavitamiskohustuse rikkumisel ei ole kindlustusandjal õigust keelduda kahju hüvitamisest osas milles see ei ole seotud riski suurenemisega. Muudel juhtudel kuulub kohaldamisele artikkel 4:203.

- Analoogne regulatsioon on sätestatud ka VÕS § 445 lg 3 punktis 2 ja 3, mis sätestavad, et kindlustusandja ei vabane kindlustuslepingu täitmise kohustusest kindlustusvõtjast tuleneva asjaolu tõttu kindlustusriski võimalikkuse suurenemise ulatuses, kui kindlustusjuhtum toimub pärast riskisuurendus ja kui kindlustusriski võimalikkuse suurenemisel ei olnud mõju kindlustusjuhtumi toimumisele ja/või suurem kindlustusrisk ei oleks mõjutanud kindlustusandja täitmise kohustuse kehtivust ega ulatust.

- Tallinna Ringkonnakohtu 15.06.2009 otsus tsiviilasjas nr 2-06-14747.
- Kelle tõendada on mõju ehk põhjusliku seose olemasolu? Kas alkoholijoobe puhul saab mõju eeldada?

- VAATAME - KAASUS V - Ettevõtte varakindlustus.

- Seotud analoogne kohtuasi: Tallinna Ringkonnakohtu 14.02.2007 otsus tsiviilasjas nr 2-05-15428.

- Saksa *Versicherungsvertragsgesetz* (VVG) rakendatud printsiibiga on rajatud põhjuslik seos kindlustusvõtja süüastme ning kindlustusandja täitmise kohustuse ulatuse vahele, mis vabastab kindlustusandja täielikult tema täitmiskohustusest üksnes harvadel juhtudel.

- VVG § 26 lg 1 kohaselt kindlustusandja vabaneb kindlustuslepingu täitmise kohustusest üksnes juhul, kui kindlustusvõtja põhjustas riski suurenemise tahtlikult. Juhul kui kindlustusvõtja põhjustab riski suurendamise olles raskelt hooletu (grossly negligent), on kindlustusandjal õigus oma täitmise kohustusest üksnes osaliselt vabaneda.

- VVG § 26 lg 2 kohaselt vabaneb kindlustusandja oma kindlustuslepingu täitmise kohustusest juhul, kui kindlustusvõtja ei teata riski suurenemisest tahtlikult, samas kui kindlustusvõtja jätab käibes vajaliku hoole olulisel määral järgimata ning on tema käitumine on kvalifitseeritav raske hooletusena vabastab eelviidatud säte kindlustusandja tema täitmise kohustusest üksnes osaliselt.

- Sealjuures raske hooletuse puudumise *onus probandi* lasub kindlustusvõtjal, s.o. kindlustusvõtja rasket hooletust eeldatakse.
- Seega on VVG võrreldes VÕS´ga oluliselt tarbijakesksem, kuna võimalike rikkumiste puhul ei vabane kindlustusandja hooletuse (süü kergeim vorm) korral enda kohustuste täitmisest.

- Eesti Vabariigi Riigikohtu 09.04.2008 lahend nr 3-2-1-17-08.
- Milline on põhjusliku seose osakaal Eestis?

- VAATAME - KAASUS VII - Ehitusmasinate- ja seadmete kindlustus.

- Leedu tsiviilkoodeksi artikkel 6.1010. (3) kohaselt on riski suurenemisest mitteteatamise korral kindlustusandja kohustatud hüvitama kahju kuni ulatuseni mida kattis saadud kindlustusmaksed.

- Leedu Riigikohtu 07/06/2004 kohtuotsus nr 3K-3-354/2004.
- Mis saab olukorras, kus kindlustusperioodil andis kindlustusvõtja kommertseesmärgil sõiduki üle endaga seotud ettevõttele?

- Läti kindlustuslepinguseaduse artikkel 16 (7) kohaselt kui kindlustatud isik või kindlustusvõtja käitus pahatahtlikult või raskelt hooletult ja ei teavitanud kindlustusandjat riski suurenemisest, siis vabaneb kindlustusandja enda täitmiskohustusest. Kindlustusvõtja süü puudumisel korral peab kindlustusandja ICL artikkel 16 (6) kohaselt tasuma kindlustushüvitist. Samas kindlustusvõtja hooletuse puhul peab kindlustusandja tasuma hüvitist vastavalt proportsioonile, kui palju oleks olnud kindlustusmakse suurem riskiasjaoludest teades.

